

**ЧУДОМИР
ДОКТОР КРЪСТЬО КРЪСТЕВ
В КАЗАНЛЪК**

chitanka.info

През есента на 1888 година при Казанлъшкото педагогическо училище са открива държавно образцово, към него се присъединява градското трикласно и за директор се назначава младият, току-що завършил философия в Лайпциг доктор К. Кръстев. Види се, Министерството на просветата ще да е познавало способностите на младия учен, за да му повери тъй бързо това голямо учебно заведение. И наистина, доктор Кръстев, който изпълнява тая служба само две години, развихря такава енергия, разгъва такава всестранна дейност и дава такъв тласък на училището, че и досега го помнят и приказват.

Той основава „Литературно списание на казанлъшкото учителско дружество“, което по-късно се преименува в „Критика“, пръв въвежда стенографията, държи сказки, устройва заедно с В. Налбуров театрални представления, като веднъж играе даже сам Луиза в „Коварство и любов“, превежда пиеси, преподава хоспитиране, история, литература и пр., и пр.

Значително по-културен от повечето си колеги, познаващ основно педагогическата литература и целите и задачите на образованието въобще, той е бил особено строг към някои от тях, много искал и затова не от всички е бил обичан и не всички са били доволни от него. На това се дължи и неговото преместване в София.

В един рапорт до министерството от 7 април 1889 г. между другото той пише:

„Ако трябва да означа по-точно онова, което липсва на тукашните, а може би и на учениците в повечето български училища, то е изобщо душевното благородство, идеализмът в мислите и делата, които се посаждат чрез благотворното влияние на науката, а още повече от личността на учителя, и правят невъзможно изпадането на ученика в оная атмосфера, в която живее голяма част от нашето общество. Туй се касае за учениците от курсовете и по-възрастните от класовете. Тяхното досегашно възпитание е причината на туй и додето нашето първоначално образование почива на същите основи и се намира, както сега, в ръцете на такива учители, които по неспособност и неподготвеност не могат взе държавна

служба — дотогава едва ли е възможно едно всецяло завладяване на ученика от училището.“

В друг рапорт, като се оплаква от слабата дисциплина в училището и от грубото държане на някои преподаватели в класа, доктор К. Кръстев разсъждава така:

„Може би ще ми се отвърне, че в една истинно дисциплинирана войска и с бездарен предводител се опазва редът. Аз ще се съглася с туй, като прибавя, че според моите може би погрешни възгледи дисциплината е именно онова качество, което прави солдата способен да няма очи за индивидуалността на една личност.

Сляпата покорност у ученика не трябва да съществува и даже с все сили трябва да се преследва. Пък и само един училищен терор, както е владеел той в нашите първоначални училища преди войната и може би владее още по много места из България, ще бъде в състояние да убие в учениците всяка свободна мисъл. Историята на нашето народно образование много ясно доказва какви могат да бъдат резултатите от подобна «дисциплина», която противоречи не само на всяка педагогическа система, но и на идеята на педагогията въобще.“

В трети рапорт, от 7 юли 1889 година, описва ниския уровень на учениците и вини най-вече за това учителите:

„В това се крие може би най-голямата слабост и най-големият враг на учебното дело, но то не може да се премахне дотогава, додето една строга, безпощадна и безмилостна ревизия на учители и директори не разчисти от училището всички незвани, всички, които слепият случай е направил възпитатели на младото поколение,

които съсипват учителския авторитет и събарят изграденото от истинските учители.“

„Считам за нужно — пише той в следующия рапорт — да спомена, че най-малко $\frac{3}{4}$ от нашите класни учители са лишени от специална педагогическа подготовка.“ И предлага такива учители да бъдат поставени под контрола на директора или на по-опитните техни колеги.

Ето няколко извадки от атестации за учители:

„На Т. И. съвършено липсва способност да се изразява правилно, граматически и логически. Неговият отговор е лишен от вразумителност и неговите мисли от свързаност...“

Г. К. действително владее езика, но той досущ е лишен от способността да научи учениците си французки.

Г. П. има обичай да казва на ученика: «Разкажи ми миналия урок!» — и да го остави да си свърши без прекъсвания и без запитвания. Този навик ще е останя от дълговременната му практика в женска гимназия, дето този обичай е много разпространен и образува една от причините за машиналното учение на девиците-ученици.“

Интересна е атестацията за В. Налбуров, един от най-културните наши първи актьори и по-късно един от първите директори на театъра „Основа“ в София:

„Господин В. Костов (Налбуров, б.м.), учител на IV отделение, показва в последно време особено голям, утешителен напредък. Наистина неговото преподаване не е един чист и пълен отпечатък на принципите на специалната методика за отделенията и разглеждано с тоя критериум, то няма да издържи блестяща критика. Но Костовото преподаване съдържа нещо, което с методика,

изобщо с теории не се спечелва. Той умее самостоятелно и оригинално да преработва учебния материал и с особено изкуство да събужда интереса в учениците — нещо, което в началото досущ отсъствуваше. Също мога да похваля г. Костова и в дисциплинарно отношение.

Според туй г. К., който е изобщо даровит и благонадежден момък, заслужава да бъде повисен.“

В края на един от последните си рапорти К. Кръстев резюмира заключението си за учителите по следния начин:

... „Между учителите в българските училища има много разпространена нервност при изпитването. Стар обичай между тях е да се скарат на ученика, ако си не знае урока. Може туй да има добри страни, но то ни най-малко не помага на дисциплината, а вреди извънредно много. Че учителят трябва да е образец, тези фрази се повтарят постоянно, но те ще останат свършено без последствия дотогава, додето учителят е образец на човешки страсти, додето той показва звярско лице пред ученика.

И наистина какво противоречие между теорията и практиката!

Иска се щото училището да бъде светилището, дето ученикът да се възпитава към прекрасна нравственост, т.е. облагородена с хубави, елегантни (не груби) обноски, иска се щото българският ученик да научи в училището всичко, защото в къщата фамилията не му дава нищо. А какво излиза? Свършено противното. Възможно е даже и този случай, че ученикът да вижда често в училището по-големи грубости, отколкото в къщи...“

Нека се не забравя, че в ония времена, за които пише доктор Кръстев, голяма част от учителите са били действително случайни, без достатъчно образование и подготовка и че средствата за въдворяване тишина и ред не са се различавали много от тия в килийните училища.

В спомените си за доктор Кръстев г-н Ник. Филипов например разправя, че един ден, тичайки из коридора, се блъснал силно в него и като го видял, примрял от страх. „Какво ли ще ме прави сега? — помислих си. — Какъв ли бой ще получа? Аз бях сигурен, че ще ям бой, защото в училището биеха.“

И разправя по-нататък за учителя си по математика, който винаги с пръчка влизал в клас и веднъж набил един размирен ученик, като го качил на гърба на негов другар. Но д-р Кръстев не постъпил така. Той го завел в дирекцията, помилвал го, попитал го в кой е клас, кои му са родителите, посъветвал го други път да не тича така лудо и за голяма изненада го освободил.

„Той беше съвсем млад човек — нямаше дори 25 години — пише на друго място Н. Ф. — (в курсовете, може да се каже, имаше ученици по-стари от него), с едва наболи мустаци, с красиво женствено лице, съвсем ниско подстриган, облечен елегантно, с бомбе и очила — пенсне, от единия край на което се спущаше тънко металическо кордонче, закачено о жилетката. Той бе в пълния смисъл на думата естетична натура... При това обноските му бяха особени: те издаваха някакъв аристократизъм и европейска възпитаност.“ (*Юбилеен сборник на Казанлъшкото педагогическо училище, 1935, стр. 99*)

... „Обикнахме децата — пише в същия сборник друг негов ученик, г. Н. Гайтанджиев. — Любовта към учителското звание се пося дълбоко в сърцата ни. Още тогава разбрахме колко велика и благородна е задачата на учителя. Дължим го на големите майстори-художници, образцовите учители: Д. Андреев, Д. Абаджиев, Ст. Киров и Д. Игнатов. Дължим го и на директора ни, професор д-р Кръстев, който тъй рано (втората година от службата му) ни озари с голямата мисъл: обикнете децата, играйте с тях, всякога между тях и ще станете истински учители!“

В борбата си за обнова на училището д-р Кръстев не забравя и програмата му.

„В програмата на училището (педагогическото) трябва да станат коренни изменения — пише на друго място в рапортите си. — Духът на програмата трябва да се мени. Ако искаме учениците от това училище да бъдат селски учители, то трябва или да се направи потесен кръгът на теоретичните познания, или еднакво да се разшири кръгът на практическата страна на програмата.“

Забележете, че тая мисъл е изказана точно преди 54 години.

Борбата си против недъзите в училищното образование, против бездарността, ретроградността, бюрократизма той често принася и във училището, където проявява голяма самостоятелност и доблест. За да запази престижа на училището и на поста, който заема, той е водил често остри спорове с шефовете и на други учреждения.

Така например той пише писмо до кмета на града и го моли да се погрижи и поправи улицата край училището, която зимно време се обръщала на блато, а също така да премахне нужника до училището, който обслужвал същевременно и гражданите, защото бил много замърсен и нехигиеничен. Кметът му отказал, защото това според него било работа на училищната власт, като същевременно му направил и някакви бележки. Д-р Кръстев отговаря:

„Учудва ме как си позволявате да ме учите, че съм бил отговорен за онова, което върша. Бъдете съвършено спокоен в това отношение, аз нямам нужда от вашите поучения и ви моля да си ги вземете назад и втори път да не си позволявате подобни неща, а да се обръщате към съдилището, когато мислите, че произволно съм се намесил в интересите на градското кметство.“

А на началника на пощата, който пререждал посетителите и карал училищния слуга да чака, докато дошлите и след него си свършват работата, пише също остро писмо. Началникът му отговаря, че не е вярно това, а обратното — училищната кореспонденция не се носела навреме в пощата.

„... Това е възмутително — отговаря му д-р Кръстев. — Вий си позволявате да говорите за неща, в които абсолютно нямате право да се намисате. Аз вярвам, че вий толкова сте проникнати с уважение към вашите права, щото няма да си позволите да нарушите правата на другите учреждения. Ако действително училищните служители ви донасят не навреме писмата, вий сте в правото си да им посочите правилника за приемането и да ги върнете. И друго нищо. Впрочем още едно нещо можете да сторите: да съобщите горното на моето началство и то ще има грижата да ме вразуми...“

Такъв е бил младият, току-що започнал културната си обществена дейност д-р Кръстев. Такъв си остана и до последния час.

(Из ръкописите на писателя.)

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.